

BÂB-İ SERASKERİ

(باب سرعسکری)

Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin en üst rütbedeki kumandanı olan seraskerin resmî makamı ve buranın âbidevî ana giriş kapısı.

Harbiye Nezâreti'ne dönüştürülmüşse de 1884'te tekrar eski şekline çevrilmiştir.

II. Meşrutiyet'in ilânı arifesinde Harbiye Nezâreti'nin kesin olarak kurulmasıyla bütün askerî işler bu nazırlığa bağlanmış ve bu durum Cumhuriyet'in ilânına kadar devam etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

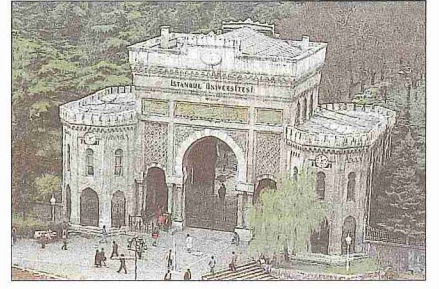
BA, HH, nr. 50.912, 51.034, 51.356, 51.533; Lutfî, *Târîh*, I, 192; *Mecelle-i Umûr-ı Belediyeye*, I, 926-933; *Uzunçarşılı, Kapukulu Ocakları*, I, 582, 672-674; *Pakalın*, I, 142; *Karal, Osmanlı Tarihi*, V, 151; VI, 115-116; VII, 141-142; VIII, 352-353; Halim Akyot, *Türkiye'de Zâbita*, Ankara 1947, s. 70; Sertoğlu, *Tarih Lügati*, s. 311-312; B. Lewis, "Bâb-ı Ser'askeri", *El²* (İng.), I, 838; a.mlf., "Bâb-ı Ser'askeri", *UDM*, III, 794.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

□ MİMARİ. Bugün İstanbul Üniversitesi merkez binasının giriş kapısı olan bu âbidevî kapı, güney (dış) tarafındaki yazıda belirtildiği üzere Dâire-i Umûr-ı Askeriye girişi idi. Kesme köfeki taşı kaplamalı ve iki tarafından dendanlı kulelerle sınırlandırılmış olan üçlü bir giriş taki biçiminde inşa edilmiştir. Ortada geniş ve yüksek, hafif at nalı bir kemer ve iki yanında sütun demetlerine oturtulmuş daha alçak ve dar iki kemer vardır. Yanlardaki kuleler iki katlı olup üst katlara girişler arka taraftaki kapılarla sağlanır. Dış cephede "T.C." harflerinin bulunduğu oval madalyonda daha önce Sultan Abdülaziz'in tuğrası bulunmaktaydı. Günümüzde ilâve edilmiş "İstanbul Üniversitesi" yazısının altında üçlü bir düzenleme ile Şefik Bey hattı, celsülüs kitâbe bulunur. Ortasında diğerlerine göre daha irice "Dâire-i Umûr-ı Askeriye" yazısı, bunun sağında Fetih süresinin birinci âyeti (انافتحالك فتحا مينا) "Biz sana apaçık bir fetih yolu açtık"), solunda ise aynı sürenin üçüncü âyeti (وبصرك الله نصرا عزيزا) "Seni kıymetli bir zaferle destekledik") yazılıdır. Altında ise Şefik Bey'in imzası ile 1282 (1865) tarihi yer alır.

Yeşil zemin üzerine altın varakla yazılmış bu kitâbe düzeni kapının iç tarafında da yer almakta, ancak burada Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin hattı-

Bâb-ı Seraskerî'nin cümle kapısı - Beyazıt / İstanbul

la tarih beyti, "Askere Nüzhet kulu tebşîr eder târîhini / Lutf-i Şâh Abdülaziz açtı der-i nasr-ı azîz" olan manzume bulunmaktadır. Bu âbidevî kapının iki yanında ve eşit uzaklıkta iki de köşk yer almaktadır. Bunlardan batıdaki köşk, eskiden rektörlük ve senato binası olan, günümüzde ise Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü olarak hizmet veren Biniş Dairesi, bunun karşılığında yer alan doğudaki ise Şehzadeler Dairesi idi. İkişer katlı ve üst katları itibarıyla revaklı girişlerle eyvanlı-köşe odalı eski Türk sivil mimarisine ait plan düzenini tekrarlayan bu köşkların bahçe tarafında mermer basamaklar ortasında biniş platformları dikkati çeker.

Türk neo-klasik mimarisinde geniş yer bulan iç süslemelerde de varak yaldız kullanılmış ve özellikle orta tavanlarda manzara resimleri yer almıştır. Bugün mevcut avizelerin bir kısmı da o dönemden kalmadığı.

Bâb-ı Seraskerî olarak tanınan bütün bu yapılar, Seraskerlik Dairesi'nin Sultan Abdülaziz zamanında neo-rönesans üslubunda yapılmış ana binasının girişini meydana getirmektedir. Mühendishâne'den yetişme Ali Paşa tarafından yapılan ve bina eminliğini Altunizâde İsmail Zühdü Paşa'nın yürüttüğü bu büyük binanın girişindeki âbidevî kapı ve yan köşkların mimarı olarak da Fransız asıllı Bourgeois'nın adı geçmektedir. Nitekim İstanbul Arkeoloji müzelerinin ilk

□ TARİH. Serasker Kapısı olarak da anılan bu makama, önce, eskiden yeniçeri ağalarının ikametgâhı olan Ağa Kapısı, 1252'de de (1836-37) Eski Saray tahsis edilmiştir. Seraskerlik ikametgâhı için ilk müstakil yapı Sultan Abdülaziz zamanında yaptırılmış olup bugün İstanbul Üniversitesi merkez binası olarak kullanılmaktadır.

Bâb-ı Seraskerî'nin kurulup teşkilâtlandırılmasından sonra sadrazamlar artık "serdâr-ı ekrem" unvanıyla askere kumanda etmeyi terketmişlerdir. Gerek barış gerekse savaş zamanlarında bütün askerî işler bu dairece yürütülmüş, serasker de Osmanlı kara kuvvetlerinin en büyük kumandanı olmuştur. 1835 yılından sonra rütbece şeyhülislâmlıkla, hatta zaman zaman sadrazamlıkla aynı seviyede tutulan seraskerliğin sadrazamlıkla birlikte aynı şahısta birleştiği de olmuştur.

Bâb-ı Seraskerî'nin bünyesinde zamanla bazı değişiklikler ve yenilikler yapılmıştır. Meselâ 1834'ten sonra kurulan redif* teşkilâtı Seraskerlik'e bağlanmış, 1837'de Serasker Kapısı'nda bir tercüme odası açılmıştır. Bâb-ı Seraskerî, Tanzimat'ın ilânından önce, nezâretlerin henüz kuruluş safhasında çoğu gayri müslimlerin nüfuslarına dair olan "nüfus jurnalleri" tanzimini de yürütmüştür. 1839'da Tanzimat'ın ilânından sonra Bâb-ı Seraskerî'nin önemi daha da artmış, hatta sadâretten sonra ikinci sırayı almıştır. Askerî alanda yapılan değişikliklere paralel olarak Serasker Kapısı'nda da yeni bürolar oluşturulmuş, doğrudan doğruya serasker paşaya bağlı olarak mektûbî, yoklama, jurnal, nizâmiye, muhabere, rûznâmçe ve vezne gibi kalemler teşkil edilmiştir. 1845 yılında zaptiye müşirliğinin kuruluşuna kadar İstanbul'da zâbita işlerini de Seraskerlik yürütmüştür. II. Abdülhamid'in tahta çıktığı yıllarda Bâb-ı Seraskerî'de serasker paşanın maiyetinde bir müsteşar, bir mektupçu, bir nizâmiye muhasebecisi ile bir hassa muhasebecisi bulunmaktaydı. Bu kalemler zamanla ya genişletilerek bağımsız bir hale getirilmiş veya tamamen lağvedilmiştir. 1879'da Bâb-ı Seraskerî

Bâb-ı Seraskerî'nin (Harbiye Nezâreti) XIX. yüzyıl sonuna ait bir fotoğrafı (İÜ Ktp., Albüm, nr. 90.475)

